

Bijlage 1

Faro 2025 activiteitenplan ad. 4

Activiteiten

Immaterieel erfgoed is nog maar nauwelijks zichtbaar in musea, heemkundekringen en monumenten. In dit project willen we de positie van het immaterieel erfgoed versterken en de gemeenschappen een stem geven in het waarderen en beschermen van het erfgoed. Het project is onderverdeeld in vier deelprojecten: musea, heemkundekringen en monumenten en de afsluitende fase. Met dit project willen wij een voorbeeld zijn voor andere gemeenten. Het delen van kennis en ervaringen is daarom een belangrijk onderdeel.

Immaterieel erfgoed hoort onlosmakelijk bij de geschiedenis en cultuur van de gemeente Oirschot. In de dorpen Oirschot, Oost-, West-, Middelbeers en Spoordonk zijn bijvoorbeeld eeuwenoude gilden actief. Ook worden er al meer dan duizend jaar kaarsjes aangestoken bij Maria. Het immaterieel erfgoed is in kaart gebracht en beschreven. Hierbij zijn ook de behoeften van de gemeenschappen in beeld gebracht.

Voor de algemene coördinatie van het project wordt een projectcoördinator aangesteld. Een stuurgroep begeleidt het project inhoudelijk. Voor de stuurgroep denken we aan mensen als [REDACTED] tot voor kort hoogleraar Cultuur in Brabant.

1. Musea

Doel van dit deelproject is om het roerend immaterieel erfgoed dat overal bij particulieren bewaard wordt te inventariseren, beschrijven en waarderen. We beginnen met Carnaval en de gilden. Carnaval wordt nog volop gevierd en er zijn in de gemeente Oirschot maar liefst acht gilden actief, die hun wortels hebben in de late middeleeuwen. Carnaval en de gilden zijn van wezenlijk belang voor de sociale cohesie, geschiedenis en identiteit van de gemeente.

Bij dit project gaan we uit van het principe van 'samen zorgen voor het immaterieel erfgoed' ofwel 'shared stewardship' of 'co-curation'. De gemeenschappen en het museum zijn samen verantwoordelijk voor de zorg voor het roerend immaterieel erfgoed. Gemeenschappen en museum ontwikkelen samen een selectie- en waarderingssysteem. Hoe waardeer je levend en dynamisch erfgoed? De traditionele museale waarderingssystemen voldoen niet bij immaterieel erfgoed, omdat bij immaterieel erfgoed het gebruik, betekenis en emotie ook mee moeten wegen. Naast historische voorwerpen, die vaak nog gewoon gebruikt worden, inventariseren de gemeenschappen ook de hedendaagse betekenisvolle voorwerpen die ze willen borgen. Als afsluiting van het project maken ze een tentoonstelling over hun immaterieel erfgoed.

Uitvoeringsplan:

1. Opstartfase: Na overleg met de besturen van de gilden en de carnavalsverenigingen en een (korte) cursus immaterieel erfgoed voor de besturen, vrijwilligers en de museummedewerkers (deze wordt gecombineerd met de heemkundekringen en monumentenorganisaties gegeven) worden er werkgroepen met vertegenwoordigers van de verschillende gilden, carnavalsverenigingen en musea samengesteld.
2. Inventariseren: Met de museummedewerkers gaan de vrijwilligers op zoek naar voorwerpen die belangrijk zijn, of omdat ze oud zijn en de geschiedenis vertellen, of omdat ze belangrijk zijn voor de uitvoering van de traditie en/of herinneringen dragen. Deze voorwerpen worden gefotografeerd en beschreven.
3. Waarderen: Op basis hiervan wordt een waarderingssysteem ontwikkeld en een collectieplan geschreven. Welke objecten moeten voor de lange termijn beschermd worden, welke betekenis hebben ze, hoe passen ze in het verhaal, hoe worden ze gebruikt, wat is de kwaliteit en horen ze in een museumdepot thuis of kunnen ze elders bewaard worden? Deze procedure wordt ook gevolgd voor voorwerpen die voor de hedendaagse beoefening belangrijk zijn. Immaterieel erfgoed wordt doorgegeven van generatie op generatie. Welk roerend erfgoed hebben volgende generaties nodig om het immaterieel erfgoed te kunnen beoefenen? Zijn er genoeg ambachtslieden om bijvoorbeeld de trommels, vaandels en kruisbogen te maken of te restaureren?
4. Erfgoedzorg: Om meer grip op 'shared stewardship' te krijgen, nodigen we [REDACTED] van FARO Vlaanderen, die hiermee ervaring heeft, uit om mee te denken over een structuur waarin musea en gemeenschappen samen de zorg over het immaterieel roerend erfgoed opzetten.
5. Tentoonstellingen: Samen met de gilden en carnavalsverenigingen maken de museummedewerkers een tentoonstelling over hun immaterieel erfgoed. Hiervoor moet een tentoonstellingsplan geschreven en uitgevoerd worden.
6. Kennisdeling: Op het eind van dit deelproject worden de ervaringen gedeeld via een factsheet en wordt een bijeenkomst voor streekmusea en immaterieel erfgoed gemeenschappen georganiseerd. Ook komt er een artikel in diverse nieuwsbrieven.

Duur van dit project maart 2026 tot en met december 2027.

Resultaten zijn:

- Co-creatie project van immaterieel erfgoed gemeenschappen en musea
- Korte cursus voor besturen, vrijwilligers en museummedewerkers
- Een waarderingssysteem en collectieplan voor roerend immaterieel erfgoed
- Inventarisatie en documentatie van de voorwerpen die de gemeenschappen willen borgen
- Opzetten van 'shared stewardship' voor de zorg van het roerend erfgoed
- Aanvulling van de factsheet die het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland over immaterieel erfgoed en musea ontwikkeld heeft met de ervaringen uit dit project
- Bijeenkomst voor de streekmusea en immaterieel erfgoed gemeenschappen om de kennis te delen.
- Artikel in de nieuwsbrieven van het museum, de vrienden van het museum, gilden en de overkoepelende carnavalsvereniging
- Twee tentoonstellingen gemaakt door de carnavalsvierders en gildeleden met steun van de museummedewerkers

2. Heemkundekringen

De heemkundekringen redeneren vooral vanuit het verleden. Bij het in kaart brengen van het immaterieel erfgoed in de gemeente noemden de leden vooral gebruiken die voorbij waren. Er zijn een tweetal heemkundekringen in Brabant die een werkgroep immaterieel erfgoed hebben, maar deze werkgroepen beperken zich tot puur historisch onderzoek en werken ook niet samen met de immaterieel erfgoedgemeenschappen. Heemkundekringen hebben nog veel te leren over het actueel participatief verzamelen van erfgoed.

In dit onderdeel van het project gaan de immaterieel erfgoed gemeenschappen een co-creatie aan met de beide heemkundekringen in de gemeente Oirschot. Samenwerken heeft voor beide sectoren voordelen. Heemkundekringen zijn goed in lokaal historisch onderzoek en immaterieel erfgoed is hedendaags erfgoed en er zijn veel mensen bij betrokken. Doel van dit deelproject is tweeledig. De heemkundekringen helpen de gemeenschappen hun geschiedenis uit te zochten en nemen deze gegevens op in hun archief. En de immaterieel erfgoedgemeenschappen helpen de heemkundekringen om via oral history de actuele gebruiken en verhalen te documenteren en zo een eigentijds erfgoedarchief aan te leggen. De uitdaging is om samen een methodiek te vinden om levend dynamisch erfgoed te documenteren. Op deze manier wordt niet alleen informatie verzameld, maar wordt ook de erfgoedreflex rond het bewustzijn van immaterieel erfgoed gestimuleerd.

Bij het documenteren van immaterieel erfgoed gaat het niet alleen over de vorm, maar ook over betekenissen en verhalen. Hoe wordt het immaterieel erfgoed doorgegeven van generatie op generatie en welke plek neemt het erfgoed in het leven van de beoefenaars in? Immaterieel erfgoed is dynamisch erfgoed. Hoe uit zich dat en hoe gaan de beoefenaars daar mee om? Daarnaast is het belangrijk om te documenteren hoe het immaterieel erfgoed beoefend wordt, welke doelgroepen erbij betrokken zijn en welke rituelen onderdeel van het erfgoed zijn.

Uitvoeringsplan:

1. Opstarten: Na overleg met de besturen van de gilden en de carnavalsverenigingen en een (korte) cursus immaterieel erfgoed voor heemkundeleden (in combinatie met de musea en monumentenorganisaties) wordt er een stuurgroep met vertegenwoordigers van de verschillende gilden, carnavalsverenigingen en heemkundekringen samengesteld.
2. Inventarisatie: Dit deelproject begint met het inventariseren van wat er al is. Sommige gilden hebben hun geschiedenis al (gedeeltelijk) gepubliceerd. Over het vieren van Carnaval moet nog bijna alles uitgezocht worden.
3. Werkgroepen: Er worden werkgroepen gevormd die de archieven in gaan, die mensen gaan interviewen en die de beoefening gaan vastleggen.

De werkgroep archiefonderzoek begint met het opzetten van een onderzoeksplan met een overzicht van de beschikbare bronnen. Hiermee wordt de werkgroep geholpen door bijvoorbeeld R. van de Laar, oud-archivaris en conservator van het Carnavalsmuseum. De werkgroep die de verhalen gaat documenteren, ontwikkelt een opzet voor een oral history project met een interviewschema en een plan hoe het materiaal wordt verwerkt en opgeslagen. Gekeken wordt of hiervoor hulp van studenten en de organisatie voor Spreekende Geschiedenis gevonden kan worden. De werkgroep die de actuele beoefening gaat vastleggen zoekt samenwerking met de foto- en filmclub en KempenTV. Extern advies wordt gevraagd aan de Amsterdamse filmstichting die veel voor het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed heeft gefilmd.

Met hulp van Erfgoed Brabant zullen de verkregen gegevens vervolgens geïmplementeerd worden in de erfgoeddatabase van Oirschot.

4. Kennisdeling: Op het laatst wordt een factsheet heemkunde en immaterieel erfgoed ontwikkeld en wordt de opgedane kennis en ervaringen op de regiovergaderingen en in het tijdschrift van Brabants Heem gedeeld. Ook komt er een artikel in de beide heemkundebladen.

Duur van het project maart 2026 tot en met december 2027.

Resultaten zijn:

- Co-creatie project van immaterieel erfgoed gemeenschappen en heemkundekringen
- Historisch onderzoek naar Carnaval c.q. Vastenavond in Oirschot, gepubliceerd in de heemkunde tijdschriften. De gilden hebben voor een deel hun geschiedenis al gepubliceerd, dit wordt in kaart gebracht en de leemten worden opgevuld door nieuw onderzoek. Het onderzoek wordt gepubliceerd in de heemkunde tijdschriften.
- Via oral history worden de carnavalliers en gildenleden geïnterviewd over hun liefde voor en de beoefening van hun erfgoed en worden verhalen opgehaald.
- Archief met foto- en filmmateriaal over de hedendaagse beoefening van Carnaval en de gilden. Dit materiaal wordt ook gebruikt bij de tentoonstellingen.
- Een overdraagbare methodiek in de vorm van een factsheet immaterieel erfgoed en heemkunde
- Artikelen in de Koerier van Brabants Heem en workshops op de regiobijeenkomsten van de heemkundekringen. Artikelen in de beide heemkundebladen.

3. Monumenten

Immaterieel erfgoed geeft het erfgoed een menselijk gezicht. Het laat zien met welk erfgoed de inwoners zich identificeren. Immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving. Het is dynamisch erfgoed.

De gemeente Oirschot kent een aantal actieve organisaties die zich inzetten voor het behoud van het gebouwd en landschappelijk erfgoed. Er zijn ook hele goede contacten met de gemeente, onder andere over de Omgevingsplannen, Erfgoednota en Kerkenvisie. Naast de vele Rijksmonumenten heeft de gemeente Oirschot ook veel gemeentelijke monumenten en beschermde (archeologische) landschappen. Bij het samenstellen van de lijsten is vooral gekeken naar de historische, bouwkundige en landschappelijke waarden en niet naar wat van waarde is voor de immaterieel erfgoed gemeenschappen. Bij het in kaart brengen van het immaterieel erfgoed bleek dat veel wat belangrijk was voor immaterieel erfgoed niet opgenomen was, bij voorbeeld de schietbanen van de gilden, de kroegen die belangrijk zijn voor de carnavalsviering en het huisje van Sinterklaas.

Doel is het in kaart brengen van de gebouwen, landschappen en plekken die voor het beoefenen van immaterieel erfgoed belangrijk zijn. Hierbij betrekken we de hele immaterieel erfgoedsector en niet alleen de carnavalsverenigingen en gilden. Er komt een speciaal traject richting jongeren. Het wordt een dynamische lijst in de zin dat het een lijst is die met de tijd mee moet kunnen veranderen en waarin monumenten niet tot in eeuwen van dagen beschermd worden maar zolang ze van betekenis zijn. Hiervoor willen we een methodiek ontwikkelen.

Uitvoeringsplan:

1. Opstartfase: Na overleg met de besturen van de monumentenorganisaties en een (korte) cursus immaterieel erfgoed wordt een werkgroep gevormd waarin ook vertegenwoordigers van de immaterieel erfgoed gemeenschappen zitting hebben. Voor de bestaande monumentenorganisaties, zoals de Stichting tot Behoud Erfgoed Oirschot, zal het niet gemakkelijk zijn en veel out-of-the-box denken vergen. Gevraagd wordt aan [REDACTED] van de Bond Heemschut om mee te denken.
2. Inventarisatie: Met Visit Oirschot en de achterbannen van de immaterieel erfgoed gemeenschappen wordt een grote publiciteitscampagne opgezet. Hierbij worden ook de vele buurtverenigingen die de gemeente rijk is ingeschakeld. Voor jongeren wordt een speciaal traject opgezet. Ook wordt er een online enquête ontwikkeld. Mooi voorbeeld is hoe de gemeente Breda momenteel de inwoners bij het erfgoed betreft. Hierbij wordt het bewustzijn voor (immaterieel) erfgoed vergroot.
3. Verwerken gegevens: Uit de verzamelde gegevens wordt vervolgens een dynamische monumentenlijst samengesteld.
4. Waardering: Hiervoor wordt met de immaterieel erfgoed gemeenschappen en monumentenorganisaties een waarderings- en selectiemethodiek ontwikkeld.
5. Implementatie: Met de erfgoedambtenaar van de gemeente Oirschot, [REDACTED] wordt deze lijst verbonden met de verschillende gemeentelijke beleidsvisies. Voor dit onderdeel zijn niet alleen de beleidsvisies voor erfgoed, maar ook voor kunst en cultuur en vrijetijd van belang. Deze lijst wordt zichtbaar gemaakt op de verschillende websites van de gemeente, Visit Oirschot en het Erfgoed Museum Oirschot.
6. Kennisdeling: De opgedane kennis en ervaringen worden overgedragen door middel van een digitale factsheet en door middel van een artikel in de Koerier van Brabants Heem en in de nieuwsbrief van de Stichting Behoud Erfgoed Oirschot. Workshops onder andere op de regiovergaderingen van Brabants Heem.

Duur van het project oktober 2026 tot en met april 2027.

Resultaten:

- Een 'monumentencommissie' met vertegenwoordigers van immaterieel erfgoed gemeenschappen
- Een publiciteitscampagne waarin inwoners opgeroepen worden de huizen en plekken waarmee ze zich identificeren en die belangrijk zijn voor de beoefening van immaterieel erfgoed op te geven.
- Een waarderings- en selectiemethodiek
- Een actuele en dynamische monumentenlijst
- De implementatie van deze monumentenlijst in de omgevingsplannen en beleidsvisies
- Digitale factsheet die digitaal op de diverse websites geplaatst kan worden en zo voor iedereen toegankelijk is en artikelen
- Artikel in de Koerier van Brabants Heem en de nieuwsbrief van de Stichting Behoud Erfgoed Oirschot. Workshops op de regiovergaderingen van Brabants Heem.

4. Afsluiting

Als laatste wordt alle opgedane kennis geïntegreerd met de kennis uit andere erfgoeddisciplines. De erfgoedorganisaties in de gemeente Oirschot werken samen in het Erfgoed Platform. Hierin zijn vertegenwoordigd: de beide heemkundekringen, de twee musea, de kerken met een historische collectie, de organisaties tot behoud van monumenten en landschappen, immaterieel erfgoed, Open Monumentendag, Visit Oirschot en de gemeente Oirschot.

Vanuit het Erfgoed Platform en de gemeente is de wens uitgesproken om het erfgoed in de gemeente integraal zichtbaar te maken via een nieuw te ontwikkelen database. Erfgoed Brabant heeft Oirschot als proefgemeente uitgekozen om met PICA subsidie mee te doen aan het pilotproject 'verbonden digitaal erfgoed'. Met het ontwikkelen wordt medio 2025 gestart. Het is de bedoeling dat de gegevens over het immaterieel erfgoed op het einde van het project eind 2027 ingevoerd zijn in deze database. De uren hiervoor zijn in de drie bovenste deelprojecten opgenomen. De Picasubsidie loopt via Erfgoed Brabant en is niet in deze subsidieaanvraag meegenomen. De uitdaging is om een thesaurus immaterieel erfgoed te ontwikkelen die aansluit bij de bestaande termenlijsten. Looptijd van het invoeren van de gegevens is van januari tot en december 2027.

Om de kennis en ervaringen te delen organiseren wij in november 2027 een afsluitend congres voor musea, heemkundekringen, monumentenorganisaties en iedereen die geïnteresseerd is, zoals gemeenteambtenaren. Op deze dag worden de factsheets gepresenteerd en een kort filmpje over het proces en resultaten van het project 'positieversterking en co-creatie immaterieel erfgoed' getoond. De afsluitende bijeenkomst wordt georganiseerd met het Erfgoed Platform en de gemeente Oirschot.

Allerbelangrijkste is dat dit project volgende immaterieel erfgoed projecten in de gemeente Oirschot gaat initiëren en dat na de gilden en carnavalsverenigingen ook de andere immaterieel erfgoed gemeenschappen hun erfgoed in samenwerking met het Erfgoed Platform gaan borgen. Deze taak zal de Stichting Immaterieel Erfgoed Oirschot op zich gaan nemen.

Omdat de gemeente Oirschot in 2025 de BNG Erfgoedprijs heeft ontvangen, mag de gemeente volgend jaar op 28 mei de uitreiking van de BNG Erfgoedprijs 2026 organiseren. Plan is om de plannen en vorderingen van dit project op die datum te presenteren.

Over het hele project wordt een verslag met een evaluatie gemaakt, artikelen geschreven voor de landelijke vakbladen (Faro) en workshops gegeven.

Uitvoeringsplan:

1. Implementatie: Met hulp van Erfgoed Brabant worden de gegevens die dit project heeft opgeleverd (onder andere historische en hedendaagse gegevens en verhalen) geïmplementeerd in de erfgoeddatabase van Oirschot. Hierdoor worden de kennis vanuit de verschillende erfgoeddisciplines integraal ontsloten.
2. Congres: Als afsluiting wordt een congres georganiseerd, waarin de factsheets en de korte film worden gepresenteerd.
3. Afsluiting vrijwilligers: Voor de vrijwilligers wordt ter afsluiting een feestje georganiseerd met voor ieder een klein cadeautje.
4. Verslag van dit project wordt gedaan door middel van een evaluatie en een film waarin in het kort het proces en resultaten worden gepresenteerd.
5. Kennisdeling: Als laatste worden artikelen geschreven in diverse (vak-)bladen en workshops gegeven.

November 2027

Resultaten:

- De gegevens van de deelprojecten musea, heemkundekringen en monumenten zijn ingevoerd in de erfgoeddatabase van Oirschot en worden verbonden met gegevens van de andere erfgoeddisciplines.
- Afsluitende bijeenkomst voor de vrijwilligers
- Verslag bestaande uit een evaluatie en een filmpje over het projectproces.
- Artikelen en workshops voor diverse organisaties.